Після конфіскати — другий наклад.

Ч. 247 (10.630). Львів, середа 4 листопада 1925. Почтову належитість оплачено гуртом. Рік XLIII.

ДІЛО

ВИХОДИТЬ ЩОДЕННО ПЕРЕДПОЛУДНЕМ

РЕДАКЦІЯ І АДМІНІСТРАЦІЯ: Львів, Ринок 10. II. пов.
Конто почт. щад. 143.322.
Адреса для телеграм: „Діло“ Львів.
Гол. Редактор приймає від 11—12 год. передпол.
Рукописів не звертається.

ПЕРЕДПЛАТА: Місячно в краю 4'50 зл.
ЗА ГРАНИЦЕЮ:
В Америці 1 дол., Франції, Голяндії, Бельгії 20 фр. фр., Італії 7'50 зл., Німеччині 7'50 зл., Швайцарії 5 шв. фр., Чехословаччині 30 ч. к. Румунія 150 лей, Болгарії 7'50 зл., Австрії 7'50 зл. Зміна адреси 1 зол.

В справі оголошень звертатися до Адміністрації.
ЦІНА ОДНОГО ПРИМІРНИКА 20 СОТ.

Після суду над послами.

(Від власного кореспондента.)

По старій памяті Теміду і досі малюють з завязаними очима, алеж це є явний анахронізм. Сучасна Теміда, особливо польська, чудесно все бачить і пильно приглядається, звідки й куди дують політичні вітри.

Люблинський процес наших послів заманіфестував це наочно. Апеляційний суд, що називається одним махом пера закреслив усе те, що нагромадив його рівенський попередник. Ті, що були в Люблині, бачили там картину якраз протилежну тій, яку спостерігали кілька місяців тому у Рівному.

Там послів зневажали, як злочинців, — тут їх навіть не посадили на лаву підсудних. Там зачинили двері для публики, але широко розчинили їх для агентів дефензиви, — тут могли прислухуватись розправі всі, хто бажав. Там оборона, ображена і терроризована, була примушена припинити виконання своїх обовязків, — тут вона мала справжню волю слова і не зупинилась перед гострою критикою таких річей, на які в Рівному і натякнути не могла.

Коротко кажучи, Люблин став антиподом Рівного, позитивним відбитком негативного скла.

Через що це так сталося?

Цілком природно, що певну ролю відограли тут більший досвід і вищий культурний рівень судів апеляційного трибуналу, але занадто вже різка та яскрава була ріжниця обидвох судових картин, щоб можна було тільки цим її зясувати. Нема сумніву, що впливали тут і инші, більш поважні, чинники, впливали ті явища і події внутрішнього та міжнародного життя, які пройшли на наших очах в останні місяці, викликаючи широкий відгук в европейській опінії... Жартувати з ними не доводиться, підливати і далі олії в вогонь — річ небезпечна.

Ці думки явно пробивалися і в промовах оборонців, особливо Поляків, що мали можливість виступати не тільки як адвокати, але як польські громадяне і політичні діячі. Коли в Рівному один з підсудних послів зазначив, що в даному разі **польський** суд судить **представників українського народу**, предсідник обірвав його і не дозволив розгорнути цю думку. У Люблині ця сама думка була одною з головних у оборонців і вони з великою експресією спинилися над нею та зробили з неї всі належні для суду висновки. Не женуючись, поставили вони всі крапки над *і* та зясували всю відповідальність суду за вирок у цій справі.

Відносно самої справи оборонці з цілковитою наочністю довели, що посли не могли говорити й робити того, що їм інкримінується; алеж колиб вони справді це вчинили, то така подія зовсім не булаб у їх становищі переступством, тим менше злочином.

Їх можна обвинувачувати лише в гострій критиці уряду і його діяльности, та це не тільки є їх правом, але й обовязком. Навряд чи можна собі уявити більше гостру критику та осуд уряду і його агентів, ніж то буває в соймі, але ніхто не вважає це злочином. Підсудні називали у своїх промовах на вічах конституцію польської республики паперовою, але-ж воно так і є в дійсности, про що теж нераз говориться в соймі. На доказ один з оборонців навів цілу низку конкретних фактів порушення урядом постанов конституції і невиконання навіть постанов сойму, які давним давно мусілиб бути переведені в життя як закон.

Торкнулась оборона і такого важного питання, як виявлена обвинуваченими послами відданність ідеї державної незалежности свого народу. „А хіба ми, панове судді, не були перейняті такоюж ідеєю, коли перебували під чорними займанщинами? Але це не перешкоджало нам виконувати закони тої держави, в склад якої ми входили“ — зазначили оборонці.

Одним з найцікавійших моментів розправи була відповідь оборони на репліку прокуратора, якому дуже не подобалося, що і самі підсудні і їх оборонці називають їх представниками українського народу. „Які, мовляв вони представники народу? Вони можуть вважати себе заступниками хіба окремих одламків чи партій!“

Оборона чудово використала цю прокураторську репліку, щоб наочно показати, до якої міри є паперовою польська конституція. Навіть, мовляв, відповідальні правники її не знають і з нею не рахуються, навіть прокуратор, що обвинувачує послів у протиконституційних вчинках, не відає того, що по **конституції кожний посол є представником цілого народу**. Коли обвинувачені посли вважають себе представниками українського народу, то вони в кожному разі не засвоюють собі більше від того, що їм належить по закону...

Прокуратор мусів проковтнути цю нотацію посла-адвоката і вже з репліками більше не виступав.

Взагалі люблинський процес показався не лише судовою розправою як процес рівенський. Катедра адвоката перетворилася тут самою суттю справи в трибуну широкого суспільно-політичного значіння; і доводиться дуже шкодувати, що польська преса так зневажливо поставилась на цей раз до процесу наших послів. Для ширшого польського громадянства не зайвим булоб довідатися, як освітлили українську справу і відносини на так званих „кресах“ польські адвокати і разом з тим видатнійші польські політичні діячі.

О. П—ський

Власними силами!

Підписка акцій Земельного Банку Гіпотечного передплатниками, читачами й прихильниками „Діла“.

Одна акція — 25 зол. кошти заготовки й скарбова належитість — 1 зол., разом 26 зол. — Підписку приймає Адміністрація „Діла“. Львів, Ринок 10. II. пов. — Повну вплату або першу рату приймає за посвідкою Адміністрація „Діла“, дальші рати на підписані у нас акції слід вплачувати в Земельнім Банку Гіпотечнім. Львів Підвалля 7.

В кожній справі в нас все буває безліч „критиків“ і „кращезнайків“. Бувають і заприсяжені „прихильники кооперації“, які — мовляв — тому не можуть взяти участи в підписці акцій, що це „**капіталістична установа**“. Навіть вказують, що от нпр. така то й така акційна (себ-то капіталістична) польська спілка, банк чи промислове підприємство, не звертається до своєї суспільности з такими закликами, як це робить Земельний Банк. Вони підвисшують чи доповнюють свій акційний капітал тихо, покрийому, у вузкому крузі акціонарів. Вони навіть не допускають до підписки нових акцій нових людей, тільки цілко держать інституцію в своїх руках, розділюючи між себе новорозписані акції.

Якраз ця аргументація вказує на незнання справи, якесь незрозуміле упередження до капіталістичних форм економіки та спеціально у відношенні до Зем. Банку плутання **форми** капіталістичного устрою з кооперативним змістом. Хтось може бути противником капіталістичного устрою економічного життя, одначе не може його заперечувати. Живемо в капіталістичному устрою і мусимо користуватися його формами, якщо вони приносять нам користи. Ми не творимо економічно-скарбового й фінансового законодавства, але його нам накидають. Зрештою, цілий світ живе тими формами і ми не можемо мати ні сили, ні змоги увільнитися від них.

Та коли мати на увазі Зем. Банк то він **суттєво** нічим не ріжниться від таких кооператив, як „Дністер“ чи Центр. Кооп. Банк „Краєвий Союз кредитовий“ — хіба тим, що як **акційна** спілка має **девізове й емісійне право**, яких не має ніяка инша українська фінансова установа. Його акції (рівнозначні з паями в кооперативах) не виносять по 1.000 чи 10.000 зол., як в сутокапіталістичних установах, тільки по 25 зол., як в пересічній кооперативі. Ріжниця тільки формальна: в кооперативі репрезентує члена фізична чи правна особа, а в Зем. Банку — як акційній спілці — персоніфікує його акція. В капіталістичних акційних спілках власниками такої спілки є звичайно кілька чи кільканацять капіталістів, а в Зем. Банку тисячі громадян. В инших спілках мається на меті великі зиски для кількох капіталістів, у нас кредитову допомогу для дрібних хліборобів, ремісників і т. и.

Капіталістична форма Зем. Банку дає йому тільки змогу шляхом емісійного права збирати капітал розуміється, маючи уфундування в основнім капіталі, при допомозі емісії заставних листів та здобувати кредити, оперті на акційнім капітал, і гіпотеці довжників для дальшого обороту.

Говорити, що Земельний Банк є суто-капіталістичною установою, безумовно не можна вже хочби тому, що в нас нема великих капіталістів. Ми всі працюючі, зарібні люде мусимо фундувати Земельний Банк як **всенародню** банкову установу, мусимо його фундувати дрібними лептами, бо від того залежить дальший розвиток нашого економічного життя.

—

Підписка акцій.

В Адміністрації „Діла“ підписали акції Земельного Банку Гіпотечного:

7) Д-р **Михайло Терлецький**, адвокат в Дрогобичі—20 акцій; кличе: д-ра Віктора Паплавського, д-ра Івана Блажкевича і д-ра Володимира Ільчишського, адвокатів в Дрогобичі;

8) **Володимир Кузьмович**, дир. гімназії в Дрогобичі—5 акцій; кличе: д-ра Ярослава Селезинку зі Стрия на 5 акцій і д-ра Володимира Чапельського, лікаря і проф. Миколу Григорійчука, обох в Дрогобичі на довільну кількість акцій;

9) Інж. **Юліян Павликовський** у Львові—5 акцій; кличе: Сильвестра Герасимовича і Юліяна Шепаровича, директорів Центросоюзу у Львові та Миколу Заячківського, директора „Нар. Торговлі“ у Львові;

10) Д-р **Евгеній Гвоздецький** адвокат у Львові—20 акцій; кличе: д-ра Филипа Евина і д-ра Івана Кміцикевича, адвокатів у Львові та Андрія Терпиляка в Залукві.

Господарське положення на Радянській Україні.

II.

3. Землеулаштування.

Як для цілого Радянського Союзу, так особливо для України має величезне значіння усунення безладдя у землекористуванні, черезполосиці та далекоземеллі. Перехід до нових форм землекористування уявляє собою величезний господарський момент, який на довгі літа витисне свою печать на добробут сільського населення. Та зміненим формам землекористування, новому землеулаштуванню противиться в багатьох випадках багатша частина населення. Ця частина населення не хоче розставатися з давним хаотичним способом хазяйнування тому, бо воно дає можливість богатшій селянській верстві експльоатувати селянську масу. Колиж засібні селяне і погоджуються з новим способом землеулаштування, то стараються оборонити фактичне (?) землекористування, на що ні бідні ні середняки не можуть згодитися.

У багатьох місцевостях на тому підкладі розгоряються між „фактичниками“ і тзв. „уравнителями“ завзяті спори, що густо-часто кінчаться кулачною боротьбою, яка вимагає аж вміщування органів місцевої радвлади.

Одначе, якби не противилася ку-

ряцько-заможницька частина населення новому землеуладженню, то воно за всяку ціну мусить бути проведене в життя та мусить закінчитися новим піднесенням рільної продукції у сільському господарстві, скріпленням кооперації та побільшенням сільсько-господарської ініціятиви.

Вимоги сільського ринку незвичайно зростають, а наші фабрики ніяк не вспівають заосмотрювати його в необхідні товари, як: заліво, сільсько-господарські машини і т. и., не вважаючи на те, що виріб чавуна збільшився у порівнанні з 1923 роком на 140 відсотків, а виріб сільсько-господарських машин на 101 відсотків.

4. Зріст радянської громадської системи.

Рівнобіжно з усім господарським зростом йде по цілій країні оживлене радянсько-соціялістичне будівництво. Це ожилення заключається в тому, що не відчуваючі тепер ніякого напору заможні верстви села приступають до громадської праці в радах, кооперативах, а подекуди помітне між ними прямування дібратися і до комітетів незаможних селян. Це прямування скріплюється твердим наміром радянської влади і партії провести в життя радянську законність. Одначе і в справі економічного піднесення і в справі соціялістичного будівництва вимагається від уряду та партії особливої напруги, спрямованої до забезпеки інтересів бідноти, а з окрема інтересів незаможних селян.

5. Відмежування інтересів бідноти.

Тепер радвлада переводить комітети незаможних селян на господарські основи. Але заки вони укріпляться в тому відношенні, треба вберегти їх організацію в такому виді, щоби вони стали хребтом для організації бідняцьких і середняцьких елементів та щоби біля них гуртувалися ті елементи, які допомагають укріпленню становища бідняка та середняка і в радах, і в кооперації і в комітетах взаїмодопомоги та в инших сільських організаціях.

Щож до самої господарської діяльности комітетів незаможних селян, то без сумніву, що й на той бік їх діяльности нам прийдеться звернути велику увагу та створити особливо сприяючі умовини для розвитку усіх колективних починань бідноти. Наша допомога для неї мусить бути того роду, щоби вона відчула не тільки нагу, деколи дуже дорогу кредитову допомогу, але й організуючу руку, яка направляла би її найбільше доцільно на шлях соціялістичної будови.

Для досягнення тої мети необхідно чим скорше виділити спеціяльний фонд для достави колективам, арміям і товариствам особливо легкого довготермінового кредиту, а в деяких випадках то й беззворотних підмог для новоорганізуючихся господарств.

Розвиваючіся на Україні колективи, комуни і артілі нараховували в 1922 році—72.000 людей, в 1923 р. —187.000 людей, в 1924 р.—220.000 людей, а в 1925 р. було вже біля 6 тисяч колективів з півмілїоном членів і з такимже числом десятин землі. Як в початку, так і тепер головним елементом будови і розбудови колективів були й є незаможні селяне.

Медичні пункти на Україні.

В цьому році побільшиться число медичних участків на Україні з 1.258-ох до 1.457, а число ліжок у сільських шпиталях з 9.200 до числа 11.125. („Правда".)

Есперанто.

В Харкові відбулося святочне відкриття державних курсів для вивчення міжнародньої мови „есперанто" („Правда".)

Мовчазне Свято.

Святкування 1. листопада у Львові.

Роковини 1. листопада святкувано у нас цього року тихо, а проте у величнім скупченні. Щойно у такі хвилини, коли громадянство не в силі виявити своїх почувань у повній безпосередности і висловити їх маніфестаційно, виринає думка, що, хто зна, чи не найкращою маніфестацією в честь померших за великі ідеї є саме мовчазне свято, що має в собі дещо з молитви і релігійної контемпляції.

Память наших лицарів, що наложили головами, ми могли звеличати тільки панахидою. Громадянство м. Львова розуміючи, чому воно так, а не инакше, взяло участь у церковнім обряді, так немов би це була не звичайна традиційна форма, накинена всім з обовязку, а діяльчий акт, що пливе з глибокої внутрішньої потреби. Святошна Академія не вийшла би краще, і не зібрала би більше учасників. В полудне тисячні маси виповнили Святоюрський собор, а пополудні віддавано поклін упавшим в Преображенській церкві. Одна і друга церква була битком набита, і що найменше вдвоє більше народу зібралось довкола неї, не маючи змоги пробитись крізь юрбу.

Після панахиди відбулося святочне засідання Центр. Комітету УНДО., на яке запрохано теж деяких визначніших громадян. Голова УНДО., д-р Дм. Левицький, звернувся до присутніх з короткою промовою.

Ред. Дм. Паліїв як очевидець подій 1-го листопада 1918 р., поділився з присутніми своїми враженнями. Ось кілька моментів з цих споминів:

...„На ратуші маяв блакітно-жовтий прапор... Люде встаючи вранці, виходили на вулицю, протирали з дива очі, і не вірили. І те, що вони бачили, було справді на-пів неймовірним. Ще напередодні ті, що взяли у свої руки провід военного захоплення Львова, були на-пів безрадні, на-пів не поінформовані про те, що діється в місті. На сім днів перед 1-им не було ніякого виробленого пляну, ні підрахунку сил. Один Чех показував мені, — казав ред. Паліїв — на сім місяців перед проголошенням чехословацької держави — приказ, в якім місті, яку службу має він виконувати на знак даний своїм урядом. З львівських австрійських старшин в склад Центр. Військового Комітету входили: Бабій, Караван, Мартинець, Черський і Огоновський. Центральний Військовий Комітет (що з менту перевороту перемінився в Українську генер. Команду) зібраний у „Народнім Домі" 31-го жовтня, складався з пятьох членів під проводом покійного Вітовського та от. Горука. Стан був такий: Українських жовнірів ледви 1500, коли зрахувати Українців у львівських австрійських полках, невеличку скількість у поліції і стійковий курінь 50-літніх „ляндштурмістів". Проти такої сили було 7000 львівського гарнізону, ворожий настрій польського львівського населення і невідома скількість польських боєвих організацій та їх членів.

„...Наша непідготованість була така велика, що не було ким вислати повідомлень на провінцію, для вдержання з нею контакту. Треба було покористуватись богословами, які й так явились щойно тоді, коли на спротив їх влади — загрожено военним судом. Генеральну команду боронили гімназисти з чотирома револьверами. В 11-ій год. вечір 31-го жовтня розійшлись з „Нар. Дому" делегати від поодиноких військових частин у Львові. Вони мали наказ розвброїти та інтернувати не-Українців у львівських полках і занята визначніші будинки міста. Ще в 2-ій год. вранці йшов наш делегат пор. Щокан до мадярських частин, з проханням, щоби зберегли невтральність.

...Коли вночі почали приходити звістки одна за одною, що українські війська обсадили касарні, залізничий дворець, почту, магістрат, намісництво, військову команду, австро-угорський банк і инші найважніші обєкти міста — вони видавались чимсь майже неймовірним, казковим... Щойно коли на подвіря „Народнього Дому" заїхало 4 кулемети та 50 вояків, приєднаних до акції, команда повірила в їх дійсність... З такою казковою дійсністю зустрілись уранці мешканці міста. Наші стрільці доказали чудес. 50-літні вояки простояли невтомно два дні на своїх вартах, без їжі, і коли падали з ніг,—питались тужно прохожих: коли їх змінять?... Коли для нашого війська, що держало місто в своїх руках, треба було дати вранці каву, один з членів команди мусів іти до приватної людини позичати гроші"...

Ред. Паліїв зупинився у своїх споминах свідомо тільки на дні 1. листопаду. „Все те, що було пізніще — казав він — було менше романтичне. Прийшло безладдя. Люде, що мали проводити военними операціями, марнували дорогий час на такі дрібниці, як видача „перепусток" для втікаючих чужинців австрійської армії... Сподівана підмога від Українських Січових Стрільців, що були стаціоновані в Черніяцях, прийшла на два дні за пізно... Загальне враження з усієї картини таке, що бракувало одної людини, яка могла би стати головою всього"...

Тих кілька обривчастих речень не в силі передати промови ред. Паліїва, що була рідким зразком природного, а одночасно мистецького красномовства: без сентиментального патосу, без сухого реєстру фактів, без пози,—повного глибокого ліризму та зрівноваженої, викінченої форми. Справді — рідка несподіванка серед наших святочних промов.

В незвичайному скупченні вислухали присутні прегарну промову ред. Паліїва. Спогад про велику хвилю і враження промови ред. Паліїва витискали сльози, що котилися по поорaних обличах старих, посивілих в народній праці громадян...

Аналогічні зібрання відбулися теж в инших львівських установах і товариствах.

У „новітній школі".

Промова Голови Українського Соймового Клюбу посла Сергія Хруцького, виголошена на пленумі сойму дня 22. жовтня 1925. у загальній буджетовій дебаті.

(Продовження.)

Так повівся п. Грабскі з українським всенароднім шкільництвом. Ті самі винищуючі тенденції бачимо у відношенні до загально-образуючих середніх шкіл. В польській державі в р. 1922/23 було 261 загально-образуючих середніх шкіл, в тім числі **тільки** 6 шкіл з **українською мовою навчання**. Вже та цифра говорить про покривдження українського народу в ділянці середнього шкільництва. Тепер державні власти постановили знищити і тих 6 українських гімназій, які Українці здобули ще за австрійських часів. Вже в тому році приступлено до утраквізації 4 українських гімназій, а саме 2 у Львові, в Тернополі і Перемишлі, одначе в наслідок протесту родичів українських дітей ту украінізацію відложено на один рік.

Дуже характеристичним в тій справі є те, що шкільна влада не утраквізує дуже численних польських середніх шкіл, що істнують на території Сх. Галичини, хоч польське населення творить там 20 прц. (Голос: Але який є відсоток учнів?) Вправді п. Грабскі вже осягнув свою мету: утраквізації українських гімназій і то не лише тих 4, які мав намір утраквізувати в цім році, але і всіх українських гімназій — як державних, так і приватних. А відбулося це в спосіб дуже цікавий і характеристичний для цілої діяльности того міністра, а саме *в спосіб підступний*. (Голос на лавах меншостей: Це є макіявелізм!) П. Грабскі видав розпорядок, щоби у всіх українських гімназіях, приватних і державних, ведено навчання в польській мові не лише польської мови й літератури, але також загальної історії й географії. Свій розпорядок опирає п. Грабскі на софістичній, езуїтській інтерпретації арт. 7. закону з 31. липня 1924. Той артикул звучить; „В загально-образуючих середніх польських школах — як приватних, так і державних, з не-польською викладовою мовою обовязковим є ведення науки по польськи польської мови й літератури, історії й географії разом з наукою про сучасну Польщу".

Як правильно розуміти той артикул? Чи говориться тут про *загальну історію*, чи лише про *історію Польщі?* Я твердж у, що контекст артикулу не дозволяє на иншу інтерпретацію як ту, що тут говориться про історію й географію Польщі, а не загальну. Вже попередні вислови: „польської мови й літератури" звертають читача до думки, що тут розуміється і польську історію, а ще більше утверджують в тому отсі висновки: „географії разом з наукою про сучасну Польщу". Наука про сучасну Польщу не може бути трактована инакше, як лише як один з розділів загальної польської географії. Так наука про сучасну Польщу не може бути частиною географії, скажім Австралії чи Африки. Отже з того ясно, що під висловом „географія" розуміється польську географію, а не загальну. Таким чином коли на початку речення говориться про польську мову й літературу а під кінець про географію разом з наукою про сучасну Польщу, то і середуще слово „історії" не можна розуміти инакше, як лише польської історії. Вкінці скоро термінольогія якогось місця є неясна, то треба шукати в законі иншого місця, де про той предмет говориться виразніше. І ось бачимо в арт. 4, що законодавець виразно говорить про історію й географію Польщі у відношенні до 7-клясових всенародніх шкіл.

Коли я навів останній аргумент на Освітній комісії, то п. Грабскі відпер з певністю себе, що в гімназіях ведеться науку історії в той спосіб, що *загальну історію студіюється на тлі польської історії*. Цікаво було для мене довідатися, що в осередку

історії й географії цілого світа,

і то не лише сучасної хвилі, але у всіх часах стояла Польща. Але від хвилі остовпіння від такої відомости прийшли мені до голови дв

які сумніви. Не знаю, як то на тлі історії Польщі буде викладана історія Єгипту, Риму, Греції, Англії, Італії і т. д. Чи те *польське тло* є обовязкове і при навчанні географії? (Голос: п. міністер певно за тло приймає мову). Чи нпр. спеціяльно з географії Африки *етику Готентотів треба розглядати теж на тлі польської етики?* З другого боку чим ріжняться низші гімназійні кляси від вищих кляс 7-клясової всенародньої школи і чому то в гімназії загальна географія буде викладана в польській мові, а в 7-клясовій всенародній школі в українській мові?

Всі ті сумніви виразно промовляють за слушністю моєї інтерпретації. Одначе мій закид на адресу п. міністра Грабского про підступ не гине. Підступ скривається або в теперішній інтерпретації п. міністра 7 арт. закону з 31 липня 1924, або скривався при наданні тим п. міністром Грабским 7 арт. такого, а не иншого вигляду. Якнебудь мається справа, є фактом, що найважніїші під виховуючим оглядом предмети, як загальна історія й географія, мусять бути ведені у всіх не-польських середніх школах — як державних, так і приватніх, в польській мові, або иншими словами — утраквізація осягнена!

Для повноти картини слід додати ще одну подробицю. Як відомо панам, тепер не існують прилюдні фахові українські школи, бо те, що було, нпр. школа в Білокриниці на Волині, спольонізовано. І ось коли Українське Педагогічне Товариство просило дозволу на відкриття українських фахових доповняючих шкіл, то міністерство, *як умову дозволу поставило їх утраквізацію.* А тут в соймі широко говориться про потребу створення фахового шкільництва.

Облуда і всюди облуда!

Так п. Грабскі як міністер реалізує те, що пропонував як редактор „Слова польского"; все те, що існує в польській державі, є польське, отже і школи мусять бути польські.

Коли будинок всенароднього і середнього шкільництва є в такий спосіб будований п. міністром, то хіба не дивно, що п. міністер Грабскі свідомо переходить до денного порядку над ухвалою сойму з 26. вересня 1922 р. про заснування українського університету, бо ясно, що істнування українського університету є суперечне з тією ідеєю утраквізації, яка зовсім пройняла всю істоту п. міністра освіти. І тому я не здивувався, коли п. міністер Грабскі, даючи мені авдієнцію, відкрито признався, що

українського університету не буде.

А щож буде?—запитав я. В найкращім випадку і то не скоро буде утраквістичний університет. Де — питаю — у Львові?— Під ніяким оглядом.

Вже минув рік часу, коли мала бути здійснена постанова про заснування українського університету, *а півтора року від запевнення п. Скшинского перед Лігою Націй, що той університет повстане.* Українського державного університету як не було, так нема. Що більше! Перед Українцями замикається ворота високих польських шкіл. У львівськім університеті українську молодь ждала цього року велика несподіванка: *numerus clausus!* Чи справді в польських університетах є вже стільки Українців, що numerus clausus міг би бути до них приноровлюваний, коли навіть признати слушною ту засаду, яку все голосите, що кожний народ повинен користати з прав у відношенні до своєї чисельности. Цікаво, що той numerus clausus є приноровлюваний і на таких факультетах, як правничий, де обмеження числа студіюючих зовсім не є нічим оправдане. Не є позбавлене пікантности і дуже характеристичне для Поляків є те, що якраз *правничий факультет університету домагається такого безправного й протиконституційного акту, яким є введення національних обмежень.* Ще більше знаменним було, що міністерство затвердило ту постанову правничого факультету щодо введення національних обмежень. У висліді ясним є хіба для кожного, що п. міністер Станислав Грабскі змагає до того, щоби *український народ позбавити його власної інтелігенції.*

Ось так через школи хочеться польонізувати український народ.

(Продовження буде.)

Друге Льокарно?

Бенеш заповідає нову конференцію з участю С. Р. С. Р.

Заки льокарнські договори одержать згоду парляментів поодиноких держав, що творили їх, міністри закордонних справ мають, одні приємне, другі важке — завдання доказувати корисність зобовязань прийнятих у Льокарно для власної держави. Прийшла черга і на міністра закорд. справ Чехословаччини — д-р Бенеша. Його думки про льокарнське порозуміння, у першій частині є повторенням запевнень, які чули ми ще підчас підписування договору у самім Льокарно.

Д-р Бенеш перед постійним комітетом свого парляменту підкреслив у першій мірі факт, чому межі Німеччини були затверджені в Льокарно ґарантійним пактом, а инших держав тільки мировими договорами. Цей нюанс є донині предметом дуже суперечних думок і дає привід ріжним партіям у ріжних державах до агітації проти льокарнських договорів. Д-р Бенеш стверджує, що крім Франції, ніяка европейська держава не хотіла брати на себе безпосередньої забезпеки східних кордонів. Тому-то ґарантійний пакт треба було заступити иншою формою забезпеки. Мировий договір Чехословаччини та Польщі підписаний з Німеччиною має в собі політичні клявзулі, якими всі ці держави зобовязуються не вести зі собою війни. Ця н е г а т и в н а форма зобовязання відбирає всім цим державам спроможність загрожувати нарушенням їх кордонів. На випадок нарушення цих кордонів, окреме порозуміння Чехословаччини та Польщі з Францією дає змогу боронитись проти можливого наступу з боку Німеччини.

Найцікавійшим пунктом виводів чехословацького міністра була думка, що сучасна Росія мусить рахуватись з ділом довершеним у Льокарно і по волі чи по неволі, шукати шляхів порозуміння з Европою. Европейські держави повинні вже нині підготовлятись до цього моменту. Недовгий уже час, казав Бенеш коли прийдеться збиратись у новім Льокарно і коли вся Европа підписуватиме договори з Росією, для добра та користи одної та другої. Т. зв. російська проблема, яка була до цього часу Ахилевою пятою европейської політики, найде свою розвязку у процесі нормалізації відносин з С. Р. С. Р. Чехословацький міністр не вважає доцільним вести виключно західну або виключно східну політику. І Німеччина і Росія грають однакову важну ролю в майбутності чехословацької держави і ні одною з них не треба нехтувати

Таким робом д-р Бенеш стверджує з рішучою щирістю, що Льокарно є щойно першим етапом у будівлі европейського миру. Так само як співпраця Німеччини в Лізі Націй, на правах рівноправного члена, має першорядне значіння в економічній відбудові Европи і творить нову европейську рівновагу, так і нормальні взаємини з С. Р. С. Р. основані на цілій низці ґарантійних договорів, є необхідним доповненням роспочатого діла.

Радянська Україна.

Всеукраїнська Сільсько-Господарська Академія.

Київський Виконавчий Комітет поробив перед урядом України поважні заходи для заснування в Київі Всеукраїнської Сільсько-Господарської Академії.

Всеукраїнський зїзд у справі загального навчання.

В перших днях листопада відбувся в Харкові всеукраїнський зїзд у справі загального навчання. Заступник Народнього Комісара Освіти Ряпо заявив, що загальне навчання на Україні рішено провести в життя на протязі 6 літ. В біжучому році українські школи зможуть обслужити в цілости дітей від 7—9 літ. На Україні необхідно відкрити 12.750 нових шкільних комплектів. На шкільну будову та на оборудування нових комплектів потрібна сума 26 і пів мільйона рублів. Само виконання шкільного пляну в цьому році потребує 12·7 мільйонів карбованців.

(„Правда".)

Залізнодорожні курси.

По всій Україні починають відкриватися спеціяльні курси для піднесення кваліфікації залізно-дорожних робітників. („Правда".)

Радянське будівництво на Україні.

(Інтервю кор. „Правди" з Чубарем.)

„За останні часи — казав Чубар — відбувся на Україні цілий ряд судових процесів, які доказують, що радвлада взялася серіозно за викорінювання всяких надужить та безправства. Проведено теж цілий ряд заходів для оздоровлення низового апарату радвлади. Перекидається робітників на село, поліпшується їх матеріяльне положення та скріплюється інструування низових робітників. Всі ці засоби безперечно причиняться до того, що проступки зменшіють.

Зачепивши справу заготовки хліба, Чубар заявив, що після довгого затишя хлібозаготовки почали на Україні інтензивно зростати. Привіз хліба теж скріпляється. Як піде заготовка хліба на будуче — важко сказати, бо селяне будуть продавати хліб тільки в тому випадку, як переконаються, що за одержані гроші вони зможуть набути усі необхідні для них товари. А тепер на Україні мало товарів.

Зупиняючись на справі безробіття, Чубар заявив, що намічене поширення українського промислу причиниться в великій мірі до зменшення безробіття. Тільки до важкого промислу набереться 40 до 50 тисяч нових робітників. Робітників набіратиметься не тільки з українських бірж праці, але і з бірж инших республик Союзу, бо висококваліфікованих робітників є на Україні мало.

Кажучи про „Дніпрострой", Чубар підкреслив, що значіння його величезне. Відкладати будови „Дніпрострою" не можна, бо відложенням будови гідростації на Дніпрі відсунеться на неозначений час і справа індустріялізації цілої України.

На закінчення Чубар сказав, що оживлена праця радвлади та проводжена нею національна політика вибивають остаточно ґрунт зпід ніг еміґрантських протирадянських кол, що ще й тепер мріють про інтервенцію.

Відбудова Одеси.

Дуже знищена війною Одеса у великій мірі відбудувалася. На відбудову затрачено за останні три роки три міліони карбованців золотом. Водяної недостачі тепер вже немає. Водопроводи дають щоденно по три міліони відер води. Проведено водопроводи і на всі курорти. Каналізацію відновлено. Промисл зелектрифіковано на цілих 80 відсотків. Зелектрифіковано 9 робітничих передмість. Трамвай відновлено. Тепер працює 20 трамвайних ліній. Побудовано кілька нових ліній спеціяльно для комунікації з курортами. В робітничих передмістах заведено 17 бульварів і садків. Відновлено ґрунтовно 200 домів. Кількість населення, що понизилася була до 270 тисяч душ, піднялася тепер до суми 320 тисяч мешканців. У звязку з поліпшенням санітарних відносин у місті зменшилася рязко і смертність серед населення.

(„Правда".)

За рідну землю.

Віче в Борщеві.

Борщів, дня 30. жовтня 1925

Дня 29. Х. ц. р. відбулося в Борщеві віче в справі земельної реформи, на якім було до 500 учасників. Віче відкрив а опісля реферував земельне питання адвокат д-р Л. Лунів. Проводили вічем о. Василь Навроцький з Мушкатівки як голова, Юрій Гайдамаха з Іванкова як заступник і Петро Мартюк зі Скали як секретар. По рефераті виявилася жива дискусія, в якій забрали голос п.п. Мартюк зі Скали, Вербицький, Ярчук і Гайдамакович з Іванкова, Гораль з Борщева, Юрківський з Мушкатівки, Зюлковський з Бурдяківець і ин. Всі бесідники протестували рішучо проти кольонізації українських земель і взивали до енергійної оборони рідної землі одноцілим фронтом. Ухвалено одноголосно резолюції в тій справі, як в инших повітах. Обговорено також становище Земельного Банку й ухвалено розвести агітацію за масовим закупном його нових акцій. Вічеві резолюції і протести з поодиноких громад в земельній справі переслано негайно до Ради міністрів, Української Парл. Репрезентації і Центрального Комітету УНДО. — На вічу був комісар староства і трьох тайних агентів поліції.

По вічу відбувся повітовий зїзд УНДО як довірочна нарада, на якім перевибрано повітовий комітет. Головою комітету вибрано адвоката д-ра Л. Лунева, заступником о. Казновського з Глубічка а секретарем п. Гораля з Борщева.

В останнім часі оголошено в повіті рішення Куратори на шкільний плебісцит. Вислід такий, що всі школи з українською викладовою мовою зутраквізовано, а в містах задержано польську викладову мову, мотивуючи, що Українці не становлять 25 відсотків населення. Проти тих рішень вноситься відклики.

Наддніпрянський Театр.

Інавґурація вистав театру п. Міткевичевої у Львові.

Виставою драми Мих. Старицького п. з. „Маруся Богуславка" розпочав Наддніпрянський Театр під дирекцією п. Міткевичевої свої вистави у Львові. Вже першою виставою побутового характеру виявив цей театр, що вповні заслужив собі дотеперішню симпатію публики на провінції. Можна сміло твердити, що такої вдатної під кожним оглядом театральної вистави Львів давно вже не бачив.

Ця вистава зарепрезентувала молоде театральне товариство як ідеальну цілість, що дбає про найменшу дрібницю. І тому то вже перша вистава викликала в численно зібраної публики справжнє захоплення.

Дбайлива, до подробиць вивчена гра артистів, дуже гарна й добірна гардероба, точно згармонізована обстановка, сценічні ефекти й густовні сцени та незвичайно цікаві танці — справили на цю дуже під мистецьким і матеріяльним оглядом вдатну виставу.

НАДІСЛАНЕ.

Не вдаючеся в оцінку гри поодиноких артистів, що зробимо аж після кількох вистав, — уважаємо своїм обовязком згадати п. Коновіцьку, що незвичайно гарно відіграла ролю „Марусі Богуславки" і п. Міткевичівну, яка з великим успіхом провела ролю Лесі і в кількох мистецьких танках виявила свій незвичайний талант.

Сьогодня (вівторок, 4 листопада) йде вистава „Казки старого млина" Черкасенка.

Фантазії...

На марґінесі штайґеріяди.

„Made in Berlin."

Біля процесу Штайґера назбиралося безліч всяких сплетень, видумок, компіляцій і інших „сензацій". Сіоністична партія, взявши на себе оборону Штайґера в глибокому пересвідченні про його невинність, з розгоном кинулася шукати виновників замаху на през. Войцеховского серед українського громадянства. В цій пошуквиці використовувано найможливійші здогади і старанося їх реалізувати. Адвокати, що виступають оборонцями Штайґера, на жаль менше займаються обороною, а більше виконують обовязки прокураторів у відношенні до українського громадянства і поодиноких його членів. Справа Микитина й Панчишина та звязаний з нею процес Єґера і тов., це одна зі спроб найти людей, здатних понести тягар вини. Назгадуємо про безліч доносів на видніших українських громадян, і як їх наслідок труси і слідства. Є фактом, що поруч польської державної поліції звилася ще друга, жидівсько-сіоністична поліція, яка розвинула незвичайно живу акцію в пошукуванні за виновниками атентату серед українського громадянства.

В останньому часі на арену вийшли нові імена: якийсь Бандера, що мав признатися до атентату, і якийсь Теофіль Ольшанський, що теж мав признатися до того самого злочину.

Одначе ця акція не досередкувалася на особі Теофіля Ольшанського. В останніх днях „Момент", а за ним львівська „Хвіля" (ч. 2376 з 29. жовтня 1925) помістили інтерв'ю з перебуваючим в Берліні президентом Української Національної Ради д-ром Евгеном **Петрушевичем** і д-ром Р. **Перфецьким**, називаючи цього останнього мабуть для викликання більшого „настрою" — „бувшим міністром закордонних справ українського уряду", хоч він ніколи не займав такого становища. Зазначуємо, що відомости про Ольшанського по звісткам „Моменту" й „Хвілі" роздобув жидівський публіцист на прізвище **Нісель**. Допускаємо можливість помилки що до вірної транскрипції цього призвища. Чи не маємося тут до діла з „публіцистом" Нестелем (Нестель), який в р. 1919/20 насилу вкручувався в українські кола і опісля був розкритий таки сіоністами як агент польської дефензиви!

Та не зупиняючись над всякими можливостями, вертаймо до інтерв'ю, якого зміст ми з розмислом були промовчали, дожидаючи відгуків в Берліні.

Отже, як свідчать **товсті** букви в „Хвілі" д-р Петрушевич мав сказати дослівно таке:

„Чи ми знаємо, чи Ольшанський поповнив замах, чи ні, то є **наша квестія**. За те вам відомо те саме, що й вам, що Ольшанський признався до поповнення замаху. Одначе вважаємо, що в теперішніх умовах Штайґер не буде засуджений. В справі Ольшанського слід підождати на висліди слідства".

На запит, „чому панове (себ то д-р Петрушевич і його співробітники — Ред.) не виступаєте з офіційною заявою в справі Ольшанського?" — мав відповісти д-р Петрушевич:

„З ріжних причин не можемо тепер виступити з такою енунціяцією. Будемо ждати, щоби побачити, як поступить суд і прокуратура і тоді будемо знати, що маємо робити. **Не хочемо сказати, що Ольшанський є винен, щоби Польща не могла нас компромітувати заграницею. Не хочемо теж сказати, що Ольшанський не є винен, бо в той спосіб ми звязали б собі руки на пізніші часи.** Для нас є ясне, що ту справу хотять затушувати. Польща не хотіла би, щоби справа Ольшанського була розголошена і щоби стало ясним, що **ми маємо з тим якийсь звязок**. Бо в той спосіб проявилося би за голоснішо невдоволення галицьких Українців... (дальше сконфіскувано). Кінцеві концепти „інтерв'ю" мало цікаві.

Коли читач уважно прослідить хід думок і логічний звязок цього „інтерв'ю", то зразу побачить, що його складав, поминаючи зміст і його тенденцію, не то що чоловік неінтеліґентний, але просто людина умово недорозвинена. Вже це одно ясно вказує, що **през. Петрушевич, старий парляментарист і політик, безумовно не може мати нічого спільного з таким „інтерв'ю"**.

Сьогодня одержали ми з Берліна телеграму, яка нетільки вповні підтверджує нашу першу думку, але яка є важким обвинуваченням авторів того фантастичного „інтерв'ю" не лише в **неграмотности, але і в моральнім упадку**:

Берлін-Шарлотенбурґ, 2. XI. Інтерв'ю в „Моменті" і „Хвілі" з Петрушевичем видумане. Іх кореспондента президент ані не бачив, ані з ним не говорив. Моє деменеті в дорозі. — *Перфецький*".

НОВИНКИ.

— **Фрунзе.** Покійний Комісар військових справ СРСР., Михайло Васильович Фрунзе, був наслідником Троцького. Він був фанатиком свого діла і вірив у неминучу війну з Англією, до якої підготовлявся. Цю думку висловив ясно та рішуче ще в липні цього року в одній із своїх промов. У звязку з цією ідеєю він увів наново обовязкову військову службу. Він ур. 1885 р. у Ташкенті (Туркестан), з селянської родини, емігрантів з Бесарабії. Вже в 1904 р., як студент політехнікум у Петрограді, стояв близько до большевицької партії. У 1905 р. жив у Петрограді конспіративно, підготовляючи революцію. Пізніше був засуджений на смерть, за збройний спротив поліції і помилуваний на десятилітнє заслання. В 1915 р. утік зі Сибіру і під фальшивим призвищем працював у царській армії як політичний агітатор. У 1917 р. (30-го жовтня) на чолі з 2000 робітниками вийшов до Москви. Підчас громадянської війни був командантом на Сибірі. У 1919. р. був призначений головнокомандуючим східного фронту, а потім у Туркестані. Боровся успішно проти Враґеля. По скінченню громадянської війни призначено його головним уповноваженим на Україні і одночасно головою всіх українських військ. 1-го квітня 1924 став товаришем Троцького, а потім його наслідником.

— **Управа кооперативи „Український Театр"** у Львові повідомляє, що завдяки ввічливости Наддніпрянського театру під дирекцією п. Міткевич — від кождого білету побирається 10 сот. титулом датку на цілі кооп. „Український Театр у Львові".

— **Політичний злочин у Київі?** У Київі мали вбити трьох членів „чрезвичайки" Лисенка, Читеся та Тервецького (?). Лисенко був заступником начальника львівської міліції. Вбивства довершено з помсти, на політичним підкладі.

— **Знахідка крадіжи з монастиря Василіянок.** У I-ім поліційнім комісаріяті двох громадян склало 2 церковні чаші, 2 підставки і 3 золочені частини чаш та срібну кропильницю, які злодії покинули на Снопківській вулиці, втікаючи.

— **Демонстрація проти демонстрації.** Маршалок Пілсудскі мав, згідно з програмою „Невідомого Жовніра" покласти на домовині „Нев. Жовніра" ордер „Virtuti Militari." Польські часописи приносять звістку, що марш. Пілсудскі відмовився проти участи у святі. Така демонстрація не є дуже приємна для представників польської армії.

— **Ucrainica.** У 299 ч. „Праґер Пресе" у відділі „Slavische Rundschau" находимо цікаві інформації п. М. Г. про старий переклад „Марусі" М. Вовчка на французькій мові, який користувався там правами книжки для молоді; далі про нові цінні архивні знахідки в Черкаському повіті, про нові літературні та історичні видання Академії Наук в Київі, і інформації про Український Національний Музей у Львові.

— **Поїзд Париж—Москва.** На міжнародній конференції залізничого руху у Гаазі рішено, що поїзд експрес Париж-Варшава матиме безпосереднє получення з експресом, який єднає Польщу з СРСР. себто з Москвою. Таким робом буде курсувати поїзд на лінії Париж—Варшава—Москва. Цікаво, скільки осіб кожним разом переїде цей шлях.

— **Щаслива держава** це Данія. По законі про роззброєння, її уряд рішив звільнити з посади офіціяльного ката, виплативши йому шістьмісячну відправу. Цілими роками ждав він бездільно на роботу і не діждався. Дарма, що у Данії кара смерти не знесена, — за останні 30 літ не повісили ні одної людини. Данський кат не довго буде шукати місця між державами, що його потрібують.

— **Враґель зміняє місце осідку.** Відомий російський царський ґенерал, що проживав останніми роками в Юґославії, у Карловичах, покидає це місто і переїзджає на постійний осідок з віднею до Брюселі. Звідти буде йому ще важше підготовляти наступ на Україну, в поході на Москву.

ПОЛІТИЧНІ НОВИНИ.

Тимч. заступник Фрунзе.

„Морґен" повідомляє з Москви, що функції народнього комісаря війни й маринарки обіймає провізорично дотеперішний заступник Фрунзе, Уншліхт. Радянський уряд вислав до Троцького (що тепер є на Кавказі) телеграму, щоби вертав до Москви. Троцький буде мабуть іменований през. революційної воєнної ради.

Відкликання ґен. Сареля.

Дня 11. XI. ген. Сарель виїздить із Сирії. Становище по ньому займе ґен. Дітон, котрий прибув уже до Бейрута. Ґен. Сарель буде відповідати перед судом у Парижі. Англійська гром. думка домагалася якнайскоршого усунення ґен. Сареля з причини кривд, яких зазнали англ. горожане Сирії.

Грецький пакт безпеки.

Грецький уряд опрацював проєкт пакту безпеки на Балкані.

Перський премієр шахом.

„Зон унд Монтаґсцайт" повідомляє з Тегерану, що перська палата проклямувала дотеперішнього през. мін. Різу Хана перським королем. Він прийняв корону, скликав корраду і видав декрет амнестії для всіх політ. вязнів. „Пті Журн." думає, що Різа Хан буде основником нової династії. Здетронізований шах мав із початком листопада вернути до Персії. Тепер він із дороги, з Марсилії вернув назад до Парижа.

Велика невдача Еспанців.

1. листопада в Мароко йшли завзяті бої. Еспанці кинули місто Еґір. Втрати Еспанців за те місто виносять 4.500 убитих.

ОПОВІСТКИ.

Репертуар „Українського Наддніпрянського Театру" О. Міткевич:
Львів, саля Лисенка.
3.XI. „Казка Старого Млина".
5.XI. „Дні нашого життя".
7.XI. „Чорна пантера і білий медвідь".
8.XI. в год. 3:30 по цінах знижених „Вій", в год. 8. вечер „Ніч під Івана Купала.
Нові декорації і костюми. 562 27—?

Український мішаний хор Д. Котка.
у второк 3. XI. Станиславів.
у четвер 5. XI. Коломия.
у пятницю 6. XI. Коломия.
у суботу 7. XI. Коломия.
у неділю 8. XI. Снятин.
у понеділок 9. XI. Снятин.
у вівторок 10.XI. Калуш.
у середу 11.XI. Калуш. 519 33-?

Українці-аґрономи зволять у власнім інтересі безпроволочно надіслати Краєвому Товариству Господарському „Сільський Господар" у Львові, вул. Зіморовича 20., свої докладні адреси з поданням, де кінчили студії, чи і де відбували практику та яке тепер мають заняття. — **Президія Т-ва „Сільський Господар".** 1—1

Дрібні оголошення.

ОГОЛОШЕННЯ.

За оголошення Редакція не відповідає.

Оголошення.

КООПЕРАТИВА „ВОСКРЕСЕННЯ" у Копичинцях

повідомляє своїх членів, що згідно з рішенням Загальних Зборів з дня 4.III. 1925. оден членський уділ виносить 5 зол. Члени, які не доповнять своїх уділів до дня 31.XII. 1925. з тим днем перестають бути членами.
707 1—?

Надзвичайний Загальний Збір Українського Краєвого Товариства Опіки над Інвалідами у Львові

відбудеться в пятницю, дня 13.XI. 1925. р. в год. 4:30 в канцелярії Т-ва при вул. Руській ч. 3. II. пов.

На деннім порядку:

Зміна § 2. статуту (область діяльности Т-ва).

На випадок присутности недостаточного числа членів відбудеться збір о годину пізнійше без огляду на скількість членів. Рішення кожного числа членів будуть важні. — **Головна Управа УКТОНІ.**
736 1—1

ПОДЯКА.

4. жовтня ц. р. посвячено прапор 4-го Пласткуріня ім. Б. Хмельницького у Львові. З тої нагоди Кмда 4 П. К. почуває ся до милого обовязку подякувати всім тим, що своєю безкорисною працею або датками причинилися до цього діла. Дякуємо Їх Ексцел. Митроп. Андреєві гр. Шептицькому за Його поважний грошевий дар, дякуємо Впреп. ОО. Прелат. Куницькому Л. і кан. Бачинському Е. за доконання акту посвячення, дякуємо представникам українських товариств, інституцій та українського громадянства за їх участь у святі та за їх ласкаві датки, дякуємо Вп. п. проф. Курилясові О. та пл. р. Громешкому Єремії за безкорисне зладження рисунку прапора, а вкінці Вп. Паням Левицькій Оксані, Вірі та Марії Манченкові, п. проф. В. Мрицівній за її безкорисний труд біля зладження прапора. — За Кмду 4. П. К: *Северин Левицький* опікун і звязковий, *Андрій Харак* курінний, *Маркіян Бучко* писар. 737 1—1